

2024

ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНЫҢ ЖАЛПЫ СИПАТТАМАСЫ

2 - Д Ә Р І С

PHD доктор Рахимова Г.Н

N E X T

Қарастырылатын сұрақтар

1. Қылмыстық заңның түсінігі
2. Қылмыстық заңның құрылымы
3. Қылмыстық заңның кеңістікте қолданылуы
4. Қылмыстық заңның белгілі уақытта қолданылуы
5. Қылмыстық заңды түсіндіру

Қылмыстық заңның түсінігі

Жалпы заң

Жалпы заң дегеніміз құқықтық нормалардан құралған және заң шығарушы орган қабылдаған нормативті акт. Ал қылмыстық құқық нормаларынан құралған нормативті актілердің жүйесі қылмыстық заң деп аталады.

Қылмыстық заң

Қылмыстық заң - қылмыстық жауаптылықтың негізі мен принциптерін бекітетін, қоғамға қауіпті әрекеттердің қайсысы қылмыстық құқық бұзушылық болып табылатындығын және оларды жасағаны үшін қандай жазалар қарастырылатынын анықтайтын, сонымен бірге қандай жағдайларда қылмыстық жауаптылықтан немесе жазадан босату мүмкін екендігін белгілейтін заңдық нормалардан құралған мемлекеттік биліктің өкілетті органы қабылдаған нормативті акт.

Қылмыстық заң шығару бастамасы

Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 1-тармағына сәйкес заң шығару, оның ішінде қылмыстық заң шығару бастамасы құқығы Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттарына, Республика Үкіметіне беріледі және тек ғана Мәжілісте жүзеге асырылады.

Осы ережені басшылыққа алып ҚР Парламенті 2014 жылдың 4-шілдесінде Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодекcін қабылдап, ол 2015 жылдың 1 қаңтарында заңды күшіне енді.

adilet.zan.kz

Қылмыстық заңға тән белгілер

- бірде бір органның бұл заңды өзгертуге немесе жоюға құқығы жоқ;
- барлық өзге нормативтік актілер заңға қайшы келмеуі тиіс;
- өзге нормативтік актілерге қайшы келген жағдайда қылмыстық заң артықшылықты иемденеді;
- қылмыстық заңның келесі белгісі – оның нормативтілігі, заң өзінің қолданылу мерзімі ішінде адамдардың жалпыға міндетті мінез құлқын, тәртібін реттейді;

adilet.zan.kz

N E X T

Қылмыстық заңның құрылымы

Қылмыстық заңның құрылымы деп – белгілі бір техникалық ережелерге бағынған заң шығарушының еркін білдіру формасы.

Қолданыстағы Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексі

Екі бөлімнен тұрады:

- Жалпы

- Ерекше

Жалпы бөлімде қылмыстық құқықтың жалпы түсінігі мен негіздері баяндалады.

Ерекше бөлім қылмыстың нақты түрлерін және оларды жасағаны үшін жазаның түрлерін бекітеді

ҚАЗҰПУ

ЕРЕКШЕ БӨЛІМНІҢ ӘРБІР ҚҰҚЫҚТЫҚ НОРМАСЫ 3 ЭЛЕМЕНТТЕН ТҰРАДЫ

ГИПОТЕЗА

Гипотеза деп белгілі бір мінез-құлық ережесін қолданудың жағдайларын анықтайтын құқық нормасының элементін түсіну қажет.

ДИСПОЗИЦИЯ

Диспозиция қылмыстық әрекетті және оның құрамдарын анықтаушы және қылмыс белгілерін суреттеуші қылмыстық құқықтық норманың бір бөлігі.

САНКЦИЯ

Қылмыстық құқықтық норманың санкциясы деп диспозициядағы қылмыс үшін қолданылатын жазаның түрі мен мөлшерін көрсететін элементті түсіну қажет.

N E X T

ЕРЕКШЕ БӨЛІМНІҢ БАПТАРЫНЫҢ ДИСПОЗИЦИЯСЫ

Жай

Жай диспозицияда қылмысты сипаттайтын белгілер көрсетілмей, тек аты ғана аталады. Мысалы, ҚК 372-бабының диспозициясы “Қазақстан Республикасының мемлекеттік туын, мемлекеттік елтаңбасын немесе мемлекеттік гимнін қорлау.”

Сипаттамалы

Сипаттамалы диспозиция қылмыстың барлық белгілерін заңның өзінде нақтылап ашып көрсетеді. Мысалы, ҚК 168-бабындағы “Геноцид” қылмысының диспозициясында “Геноцид, яғни ұлттық, этникалық, нәсілдік немесе діни топты, осы топтың мүшелерін өлтіру дее белгілерін сипаттайды.

Сілтемелі

Сілтемелі диспозиция белгілі бір қылмыстың белгілерін анықтау үшін қылмыстық кодекстің басқа тиісті бабына сілтейтін диспозицияның түрі. Мысалы; ҚК 106-баптың 3 бөлігі “Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, абайсызда жәбірленушінің өліміне әкеп соққан не қылмыстық топ жасаған іс-әрекеттер” – 106 баптың 1 немесе 2 бөліктеріне сілтеме жасалып тұр.

Бланкетті

Бланкетті диспозиция – нақты бір қылмыстық құқық бұзушылықтың белгілерін анықтау үшін ол қылмысқа тиісті түсінікті беретін басқа заңдарға немесе нормативтік актілерге сілтеме жасайтын диспозицияның түрі. Мұндай диспозициялар ҚРҚК-ң экологиялық, экономикалық, транспорттық қылмыстық құқық бұзушылықтар үшін жауаптылықты қарастыратын тарауларында жиі кездеседі.

Қылмыстық заңның кеңістікте қолданылуы

Кез келген заң, оның ішінде қылмыстық заңның қолданылу аясы, яғни күші жүретін шектеулі кеңістігі бар. Қазақстан Республикасы Қылмыстық заңының кеңістікте қолданылуы мынадай төрт принциптерге негізделеді:

- 1) Территориялдық принцип,
- 2) Азаматтық принцип;
- 3) Универсалды принцип;
- 4) Реалды принцип.

N E X T

Қағидалар

ТЕРРИТОРИЯЛЫҚ ПРИНЦИП

Территориялық принципке сәйкес, Қазақстан Республикасының территориясында жасалған барлық қылмыстар үшін жауаптылық ҚР Қылмыстық кодексі бойынша туындайды.

АЗАМАТТЫҚ ПРИНЦИП

Қазақстан Республикасының шегінен тыс жерлерде қылмыс жасаған Қазақстан Республикасының азаматтары және ҚР тұрақты тұратын азаматтығы жоқ адамдар ҚР ҚК бойынша тек мына жағдайларда жауаптылыққа тартылады:

- а) егер олар жасаған әрекет сол қылмыс жасаған мемлекетте қылмыс деп танылса;
- б) егер бұл адамдар басқа мемлекетте сотталмаған болса.

УНИВЕРСАЛДЫ ПРИНЦИП

Халықаралық қылмыстармен немесе халықаралық сипаттағы қылмыстармен (терроризм, кепілге алу, әуе кемелерін айдап әкету және т. б) күресу үшін барлық мемлекеттердің мүдделерін ортақтастыру дегенді білдіреді.

ҚК-тің 9-бабында қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамдарды ұстап беру туралы мәселе қарастырылған.

РЕАЛДЫ ПРИНЦИП

ҚК-тің 7-бабының 4-бөлігінде қарастырылған қылмыстық заңның реалдық принципі бойынша ҚР тыс жерлерде қылмыс жасаған шетел азаматтары ҚР мүдделеріне қарсы бағытталған қылмыс жасаған жағдайларда және ҚР халықаралық шартында көзделген жағдайларда, егер олар басқа мемлекетте сотталмаған болса, ҚР ҚК бойынша жауаптылыққа тартылады.

Қылмыстық заңның белгілі уақытта қолданылуы

Қылмыстық жауаптылық туралы заңды дұрыс қолдану үшін ең алдымен, қылмыстың жасалу уақытын, екіншіден, қылмыстық заңның қолдану уақытын анықтап алу қажет. ҚР ҚК-тің 5-бабында заңшығарушы "Іс-әрекеттің қылмыстылығы мен жазаланушылығы сол іс-әрекет жасалған уақытта қолданыста болған заңмен айқындалады.

N E X T ➔

Заңның күшіне ену туралы ережелері

adilet.zan.com.kz

Заңның күшіне енуі туралы бірнеше ережелер бар:

- 1) Егер заң құқық саласының негізгі заңы ретінде танылса, онда заңның күшіне ену мерзімі сол заңның текстінде тікелей көрсетіледі және сол көрсетілген уақытта күшіне енеді.
- 2) Егер заңның өзінде заңның күшіне ену уақыты көрсетілмесе, ресми басылымдарда жарияланғаннан кейін 10 күн мерзім өткен соң күшіне енеді. Мұндай ресми басылымдарға ҚР Парламентінің ведомстволары, "Егемен Қазақстан", "Казахстанская правда", "Заң", "Юридическая газета" басылымдары жатады.

Қылмыстық заң мына жағдайларда өз әрекетін, күшін тоқтатады:

- 1) Қылмыстық заңның күшін жойғанда немесе сол заңды басқа заңмен алмастырған жағдайда,
- 2) Заңда көрсетілген мерзім өтіп кетсе немесе осы заңды қабылдауға байланысты жағдайлар өзгерген жағдайда.

Қылмыстық заңды түсіндіру

Қылмыстық заңды түсіндіру- бұл заң шығарушының еркімен байланысты қылмыстық заңды дәлме-дәл қолдану мақсатында заңның нақты мазмұнын айқындау.

N E X T →

adilet.zan.com.kz

adilet.zan.com.kz

Қылмыстық заң түсінігінің тар және кең көлемдегі түсінігі

Тар көлемде түсіндіру – заң нормасындағы тексте дәлме-дәл көрсетілгеннен гөрі тар шеңберде қолдануға мағына беретін түсіндіру. Мысалы, ҚК 132-бабының субъектісі 18 жас, ал Жалпы бөлім ережелері бойынша 16 жастан басталуы қажет.

Кең көлемде түсіндіру – заңда айтылуы қажет, бірақ тікелей аталмаған жағдайда заңның қолданылуын білдіретін түсіндіру. Яғни, осы заң нормасын кең шеңберде қолдануға негіз беретін түсіндіру.

N E X T →

НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ АКТІЛЕР МЕН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. Алматы: «ЮРИСТ» баспасы, 2018. – 40 бет.
2. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық кодексі
3. Ағыбаев А.Н. Қылмыстық кодекске түсіндірме (Жалпы және Ерекше бөлім) – Алматы, 2015. – 768 б.
4. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан. Общая часть / Под ред. И.Ш. Борчашвили. – Алматы, 2015. – 500 с.
5. Ағыбаев А.Н. Қылмыстық құқық. Жалпы бөлім. Оқулық. – Алматы: Жеті-жарғы, 2016. – 288 б.
6. Уголовное право в 2 т. Том 1. Общая часть: учебник для академического бакалавриата / А. В. Наумов [и др.] ; отв. ред. А. В. Наумов, А. Г. Кибальник. — 5-е изд., пер. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2018. — 499 с.